

Dekanat Lida Kościół pod wezwaniem św. Michała Archaniola został założony tu w 1609 r. z inicjatywy wojewody witebskiego Jana Zawiszy po jego nawróceniu z kalwinizmu. Drewnianą świątynię zbudowano na malowniczym wzgórzu na lewym brzegu rzeki Dzitwy. Z czasem wokół kościoła powstał cmentarz. Ostatni kościół drewniany został zbudowany w 1703 r. w stylu barokowym ze środków szlachcica Szemiota, dziedzica Dzitwy. Wejście na teren kościelny, otoczone ogrodzeniem kamiennym, poznaczone było trójprzęślową bramą murowaną, nad którą wznosiła się drewniana dwukondygnacyjna czworoboczna wieża dzwonnica.

Drewniane świątynie zmieniały jedna drugą do 1902 r., kiedy wierni na czele ze swoim proboszczem ks. Kazimierzem Stalewskim postanowili zbudować z własnych środków kościół murowany. Budowa rozpoczęła się w 1903 r. i była ukończona w 1907 r., w 1908 r. kościół został konsekrowany pod wezwaniem historycznym św. Michała Archaniola. Nowa świątynia w stylu eklektycznym, gdzie cechy neoromantyku łączą się z cechami neogotyku i secesji, wzniosła strome wieże ponad malowniczą okolicą. Kościół jest zbudowany z żółtej cegły. Jest to dwuwieżowa trzynawowa bazylika z transeptem i pięciokątną absydą, do której przylega złożony system zakrystii. Fasada główna pod trójkątnym frontonem jest flankowana czterokondygnacyjnymi teleskopowymi wieżami dzwonicami, uwieńczonymi iglicami fasetowanymi z lukarnami. Skrzydła transeptu i absyda są poniższe do poziomu naw bocznych, objętości są przykryte dwuspadowymi (nad absydą i zakrystiami – czterospadowymi) dachami blaszanymi. Nad frontonem ołtarzowym wznosi się stroma sygnaturka. † Wnętrza, podzielone trzema parami kolumn na trzy nawy i zamknięte systemem sklepień krzyżowych na łukach obwodowych, są zdobione pięcioma ołtarzami. Ołtarz główny jest dwukondygnacyjny, wykonany w kształcie cour d'honneur w stylu neoromańskim. Pierwsza kondygnacja jest triforiumowa: w centrum znajduje się obraz Matki Bożej Miłosierdzia (znany od końca XVIII w., uważany za cudowny), ozdobiony licznymi wotami, w niszach znajdują się figury św. Mikołaja (z lewej) i św. Kazimierza (z prawej). Nad pierwszą kondygnacją ustawione są cztery figury aniołów i czterokolumnowy portal wokół okna-lukarny nad ołtarzem. Inne ołtarze w swej stylistyce architektonicznej są podobne do ołtarza głównego. Lewy boczny ołtarz poświęcony Miłosierdziu Bożemu, prawy – św. Michałowi Archaniołowi (obraz ma cechy modernistyczne). W kaplicach wykonanych w skrzydłach transeptu umieszczone są jeszcze dwa ołtarze: z lewej – św. Józefa, z prawej – Najświętszego Serca Pana Jezusa. Wnętrza świątyni (zwłaszcza

sklepień) są pomalowane ornamentem roślinnym w stylu secesyjnym. Nad narteksem na dwóch kolumnach opierają się chóry organowe, które oświetla okno-róża na fasadzie głównej.

Za kościołem, wśród cmentarza zachowała się drewniana dwukondygnacyjna brama-dzwonnica od kompleksu poprzedniej, drewnianej świątyni. Jest to budowa dwukondygnacyjna (mniejszy czworobok na większym) pod czterospadowym dachem pokrytym dachówką. Cmentarz otoczony murem kamiennym, kościół – metalowym na murowanych słupkach.

Od końca XIX w. do parafii białohrudzkiej dołączyła kaplica cmentarna tuż w Białohrudzie. W niej w 1933 r. został znaleziony ciekawy skarb kościelnych medalionów-pamiątek, który teraz przechowują ojcowie kapucyni w Lipniskach. Przy kościele działała szkoła parafialna, którą do 1832 r. opiekowali się lidzcy pijarzy. Za czasów władzy polskiej do parafii dołączono kaplice w Kurhanie i Mochowiczach. W tych latach liczba parafian przekraczała 3600 osób.

Wcześniej do parafii należały kaplice w Olżewie Wielkim, Dajnowie, Daniewszczyźnie, Dzitwie Szemiotowskiej, Miadziewszczyźnie.

Funkcjonował w parafii także szpital, fundowany przez księżną Radziwiłłówną, podkomorną litewską. Kościół św. Michała działał przez cały czas, nawet wtedy, gdy ówczesny proboszcz ks. Stefan Horodko został aresztowany i uwięziony, parafianie przychodzili do kościoła, modlili się, śpiewali Godzinki, Nieszpory i odprawiali nabożeństwa majowe. Od początku lat 1960-tych proboszczem był tu ks. Kazimierz Szaniawski. W latach 1970-tych kościół w Białohrudzie został zaliczony do zabytków architektury.